

Гандзілевська Г. Патріотизм життєвого сценарію української письменниці-емігрантки Оксани Лятуринської. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія*: зб. наукових праць. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. Вип. 743. С. 28–33.

Halyna Handzilevska

У Д К 159. 922. 4

Гандзілевська Г.Б., канд.псих.наук,

доц.кафедри психолого-педагогічних дисциплін

Національного університету «Острозька академія»

ПАТРІОТИЗМ ЖИТТЄВОГО СЦЕНАРІЮ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ-ЕМІГРАНТКИ ОКСАНИ ЛЯТУРИНСЬКОЇ

У статті здійснено спробу нового прочитання життєвого шляху української письменниці-емігрантки Оксани Лятуринської у контексті розвитку її патріотизму. Біографію вивчено відповідно до принципів сценарного аналізу, зіставленням відомих фактів та психологічної інтерпретації розгортання життєвого сценарію мисткині крізь призму її новели «Мамурка». Результати дослідження доповнюють уже реальні відомості та розвивають уявлення про життєвий шлях патріотично зорієнтованої письменниці-емігрантки О.Лятуринської.

Ключові слова: життєвий шлях, життєвий сценарій, сценарний аналіз, письменники-емігранти

The author of the article made an attempt to give a new view of the life way of Ukrainian immigrant writer Oksana Liaturynska in the light of the development of her patriotism. Her biography was studied according to the principles of script analysis, while the well-known facts and psychological interpretations of the life script of this prominent artist were interpreted in relation to her novel 'Mamurka'. The results of the research enrich the already existing information and develop the understanding of the life script of patriotic immigrant writer O. Liaturynska.

Key words: *life way, life script, script analysis, immigrant writers.*

Сделана попытка нового прочтения жизненного пути украинской писательницы-эмигрантки Оксаны Лятуринской в контексте развития ее патриотизма. Биографию изучено в соответствии с принципами сценарного анализа, сопоставление известных фактов и психологической интерпретации развертывания жизненного сценария писательницы сквозь призму ее новеллы «Мамурка». Результаты исследования дополняют уже имеющиеся сведения и развивают представление о жизненном пути патриотически ориентированной писательницы-эмигрантки О.Лятуринской.

Ключевые слова: *жизненный путь, жизненный сценарий, сценарный анализ, писатели-эмигранты*

Обґрунтування проблеми. Досліджуючи психологічні особливості літературної еміграції [6; 26], пересвідчуємось про стійкість такої духовної цінності як патріотизм у певній категорії письменників. Збережені знання про унікальність своєї країни, свого народу передаються ними наступним поколінням у формі літературних творів. Письменницька ідентичність як органічна єдність існує лише тоді, коли національна ідентичність автора та його твору збігається [5]. Моделлю ідентичності є модель життєвої історії [21, 51]. А тому психологічна реконструкція життєвого шляху патріотично зорієнтованих письменників-емігрантів, реконструкція дійсності через їхні художні твори не лише пропагуватиме історичну пам'ять нашого народу, що є позитивним для розвитку патріотизму, а і презентуватиме українську ідентичність в Європі.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Відповідно дослідженням І. Комінярської одним із перших в літературі діаспори, хто розгорнув художню етнопсихологічну картину національної ідентичності героя-українця та є носієм цінностей українського народу – це Улас Самчук

[13]. Аналізуючи діяльності Мистецько Українського Руху на чолі з У.Самчуком [6] в таборах для «переміщених осіб» на території Німеччини в перші роки після закінчення Другої світової війни, відзначаємо свідомий намір мурівців зберегти національну ідентичність поза межами України. На запрошення У.Самчука до складу МУРу увійшла його землячка Оксана Лятуринська. За дослідженнями Г.Чернихівського [19; 25] – автора першого багатопланового дослідження, яке стало основою для нашого осмислення життєвого шляху видатної української письменниці, скульптора, графіка, писанкарки, – на збережених фото Першого з'їзду МУРу вона – єдина жінка в оточенні найактивніших мурівців. Окрім поезії у таборах Ді-Пі О.Лятуринська завершує працю над збіркою новел «Материнки», яку розпочала ще перебуваючи у Празі 1942р. Її новела «Материнки» є своєрідним гімном рідній землі [25], що не лише презентує авторський патріотизм, а і закликає до відповідальності за любов до того, що є рідним і близьким. Подібні інтенції відображає і віршований заповіт активного діяча української діаспори в Австралії Д.Нитченка. Патріотизм письменника [26], вбачаємо у його самореалізації на благо Батьківщини, відповідальності за любов до всього, що ідентифікується з рідним та характеризується як любов сина до матері. Кількісні показники вербальної наповненості категорії «зв'язок», яка була виділена нами [26] у контексті проблеми збереження патріотизму є досить вираженою (3,8%) відповідно до загальної кількості слів (315 слів)). Крім того, кількісний показник вербальної наповненості категорії «самоідентифікація» (3,49%) та категорії «образ дому» (2,5%) підтверджують прийняття відповідальності автора як за своє життя, так і за любов до рідного краю. Таким чином, основою патріотизму Д.Нитченка відповідно нашим розвідкам є любов до рідної природи, цінності сім'ї, прийняття життя таким, яким воно є, довіра до світу, відповідальність за якісне наповнення свого життя та відданість своїй справі, яку вбачаємо у літературній діяльності. У цьому дослідженні зупинимось детальніше на

психологічному осмисленні життєвого шляху української мисткині-емігрантки О.Лятуринської з метою подальшої експлікації поняття патріотизму та чинників його розвитку і збереження. Так як найбільш прийнятною формою трансляції норм, цінностей, сенсів культури, яка дозволяє пов'язувати їх з життєвим контекстом людини, є текстова форма [21], реконструкція формування життєвого сценарію О.Лятуринської буде здійснена крізь призму її прозових творів, а саме новел «Материнки» – своєрідних спогадів про дитинство. Спробуємо розглянути її новелу «Мамурка» як осмислення авторкою світу та свого місця в ньому, опираючись на нарративний підхід, у межах якого людина – дослідник свого життя, що прагне віднайти у ньому сенс [21] та герменевтичний, де аналіз тексту передбачає розкриття прихованих його смислів. Інтерпретація творів О.Лятуринської у такому контексті сприятиме новому прочитанню життєвого шляху письменниці.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження.

Патріотизм, відповідно працям М.Боришевського [4, 202] розглядається як цінність, яка реалізовується у самовідданій любові до рідної землі, її народу, Батьківщині. Переважну більшість цінностей дитина підсвідомо засвоює із «інтродукцією» родинного стилю життя [23]. У формі прийнятих дитячих несвідомих рішень вони обумовлюють подальший її розвиток, формуючи так званий «життєвий сценарій» – план майбутнього життя [2], новоутвореннями якого є життєві ролі [7]. Сценарій є певним обмеженням життєвої активності особистості, так як значною мірою залежить від спадковості, батьківських сценаріїв, вербальних і невербальних повідомлень значущих людей, культурно-історичних умов, випадкових подій та ін. [2; 7; 14]. Більшість форм активності обмежені і сценарними заборонами [7] та прийнятими дитячими рішеннями. Сценарні рішення, які базуються на дитячих емоціях – це найкраща для дитини стратегія виживання в світі, який часто їй здається загрозливим для життя та

задоволення потреб [8]. За Е.Берном [2] до шестирічного віку дитини вже «намічені» життєві шляхи і способи виживання. Відповідно до певних переконань у дитини формується і життєва позиція. Так, виграшним сценарій буде при умові, якщо дитина прийняла позицію адекватного сприйняття себе та іншого і базуватиметься на довірі, любові до батьків. В іншому випадку сценарій, побудований на відчутті й бажанні ізольованості, може розгортатись програшним (фатальним) або банальним (не виграшним) [2]. Разом з тим, переможцем можна рахувати людину, яка досягнула успіху в тому, що збиралась робити [2]. Так, В.Климчук та Я.Мойсієнко [10], досліджуючи життєвий шлях Лесі Українки, «наступницею в царині поезії» якої науковці [25, 38] вважають О.Лятуринську, виділяють основне завдання, яке Леся поставила собі – стати поетесою. Виходячи з характеру сценарних повідомлень, отриманих від батьків, а також власної активності Лесі Українки в подальшому, дослідники стверджують, що її сценарій був виграшним [10]. Крім стратегічної мети, тобто мети всього сценарію, автори наголошують і на тактичній – отримання тимчасових, «тут і тепер» виграшів [10]. Результати таких перемог можна прослідковувати, починаючи ще з дитинства. А тому, враховуючи вищевказане і те, що патріотизм зароджується і формується як відчуття, пов'язане із світобаченням рідного краю ще у дитинстві [12], сконцентруємо свою увагу на дитячих роках письменниці.

Психологічна реконструкція передбачає відтворення всіх аспектів психічної сфери людей минулих епох на основі фактів, які можуть дати певні свідчення про особливості життєдіяльності минулих поколінь [24], та ґрунтується на інтерпретації пам'яток духовної й матеріальної культури [1]. Виділяючи біографічний метод основним методом для відтворення життєвого шляху особистості, який (без безпосередньої взаємодії з митцем) пов'язують із психоаналітичною, зокрема літературною, інтерпретацією біографії, звертаємо увагу на принципи сценарного аналізу біографій творчих

особистостей, запропоновані В.Климчуком та Я.Мойсієнко [10] за працями Е.Берна. Відповідно цим принципам, особливу увагу приділяємо способам вирішення проблем творчою особистістю, її ставленню до себе, вербальним і невербальним повідомленням батьків, які могли вплинути та обумовити розгортання життєвого сценарію О.Лятуринської.

Т.Титаренко наголошує, що творчий шлях починається з перших життєвих вражень, які виявляють інтереси, уподобання дитини [9, 315]. Оксана-Зінаїда Лятуринська народилась на Волині, на хуторі Ліс 1 лютого (19 січня за старим стилем у багатодітній родині(восьма дитина) офіцера-прикордонника російської армії, що походив із старовинного французького роду де Лятур (мати походила з німецьких колоністів) [25]. У жилах цієї красуні-поетки переважала кров чужинецька – відзначає проф. П.Кралюк. Та вона, як ніхто, чула (відчувала!) прадавні голоси землі волинської. І мелодійно передавала їх [15, 3]. Рідному краю вона присвятить ряд віршів, серед яких і «Хутір Ліс». Своєю чергою, це підтверджує, що першим життєвим враження майбутньої письменниці є зустріч з красою рідної землі на чуттєвому рівні, що є вагомим і для розвитку патріотизму. За спогадами самої письменниці, які знаходимо у працях Г.Чернихівського [25,248] першим, хто втілював цю любов, «був мамин культ українських звичаїв і пісень». Так, виділяємо основне повідомлення щодо розвитку патріотизму від мами письменниці: «Люби». Відзначимо й те, що перший вірш («В Альпах») був написаний у восьмирічному віці, а малювати вона почала з шести років (портрети сестер). Відома інформація про те, що вся родина захоплювалася та гордилася автором портретів[25,43], дає підстави виділити інше повідомлення для майбутньої мисткині: «Твори».Так, керуючись працями Е.Берна[2]про визначеність мети сценарію констатуємо дитяче сценарне рішення щодо самопрезентації у художній творчості та визначеність у майбутньому професійному сценарію.

Досить вагомим є і те, що батько Лятуринської прагнув дати дітям належу освіту, що є позитивним у формуванні завдань життєвого сценарію, а саме – пізнавати світ і себе в ньому (повідомлення: «Пізнавай»). Аналізуючи подальший життєвий шлях письменниці відзначаємо здібності як до творчої, так і до наукової діяльності письменниці. Крім того, відомо, що вона володіла сімома мовами, а опинившись в США вивчила ще й англійську [25]. Повернувшись до аналізу дитячих років Оксани, констатуємо, що початкову освіту письменниця здобула у волосному центрі Старий Олексинець, Кременецького повіту. Продовжила навчання в Острозі в жіночій гімназії графині Блудової. Навчаючись в Острозі, як описує Г.Чернихівський [25], юна Оксана відчула подих української історії, славної князівської минувшини, захопилась діячами Острозької академії. Тут, в Острозі, вона потрапляє в атмосферу романтики, легенд про таємниці князівського замку, перекладів, дум, в яких оспівана героїка України. Слід відмітити, що відома українська письменниця-емігрантка, дочка Д.Нитченка, Л.Богуславець, яка досить часто буває на Україні, так відображає свою подорож до Рівненської області, зокрема до м.Острога: «Аж ось перед нами Острог. Це тут була перша вища школа на Україні – Острозька академія...Тут Острозька Біблія,...буквар Федорова, перше видання «Енеїди» Котляревського...» [3, 176]. Можемо припустити, що саме це історичне місто мало вагоме значення у розвитку та становленню патріотизму Оксани Лятуринської. Знайомство з викладачем гімназії, професором української мови та літератури В.Гнажевським, який подарував їй збірку О.Олеся «З журбою радість обнялась» стала доленосною подією (у 1918р) у житті Лятуринської. Під враженням Оксана покидає російський на той час заклад в Острозі і переходить у Кременецьку українську гімназію ім.Івана Стешенка, яка за відгуком У.Самчука, що знаходимо у дослідженнях Г.Чернихівського, «робила... не лишень фахівців діла, але також громадян, патріотів, діячів і організаторів національного життя» [25,15]. Цікаву паралель щодо

становлення патріотизму можна провести, аналізуючи життєвий шлях інших письменників-емігрантів. Так, у становленні патріотизму Д.Нитченка теж велике значення мало вивчення літературної спадщини українських поетів та письменників, зокрема Т.Шевченка. Підтвердження знаходимо в описі письменника історії становлення свого патріотизму. Так, Д.Нитченко відзначає, що ця історія «...ішла з самого ґрунту, з історії країни...» [18,11], підкріплювалась розповідями діда про героїчне минуле України, про подорож Т.Шевченка через Зіньків – край, де пройшли дитячі роки письменника та вивченням української культури. «І, зрештою, читання Шевченкового «Кобзаря» зробило на мене найбільшого враження...» [18,12]. На нашу думку, саме творчість Т.Шевченка, і вплинути на сценарне рішення письменника любити Україну і служити їй. У приватному листуванні від 13.01.15 Леся Богуславець, пригадуючи своє життя у таборах для переміщених осіб (Німеччина), куди вона разом з сім'єю вимушена була емігрувати, відзначає досить сильне враження на неї – 14-річну – оповідання Марка Вовчка «Маруся». Після його осмислення Л.Богуславець, як сама пише, зрозуміла, що «для батьківщини, коли вимагають обставини, треба жертвувати своїм життям».

Згідно дослідженням Е.Берна [2] підлітковий вік – це період, коли людина коливається між сценарієм та анти сценарієм, переглядає його, надає йому реалістичних рис. На початку юнацького приймається остаточне рішення щодо подальшого розгортання життєвого сценарію. Так, до 20 років відбувається ніби репетиція, а сама «вистава починається лише на третьому десятилітті» [2]. Сучасна дослідниця Т.Костіна [14] відзначає, що саме у юнацькому віці можливе усвідомлення людиною того, що вона може зробити незалежний вибір, який не буде підпорядкований її сценарним рішенням, прийнятих у дитинстві. Власне у цей періоді проявився свободолюбивий характер О.Лятуринської. Смерть матері, свавільний вчинок батька видати доньку заміж – на нашу думку, є «зривом» у щасливому сценарію

письменниці. Вона втікає з дому, і, як пізніше виявилось, назавжди. Відповідно гештальтпідходу [27] динаміка поля (організм/ середовище) регулюється принципом творчого пристосування, заблокувати яке може подія досить сильної інтенсивності. І якщо людина не встигає пристосуватись до неї, спосіб організації контакту трансформується. У випадку з О.Лятуринською реакція на результат втрати близької людини та злість на батька може мати місце в інтерпретації особистого життя письменниці, про яке майже не має інформації.

За спогадами письменниці, які знаходимо у дослідженні Г.Чернихівського, вона мала щасливе дитинство: «Ніхто не мав такого щасливого дитинства, як мала я. Росла серед чудової волинської природи, серед моїх сестер і братів» [25, 47]. Однак, цей сценарій змінюється на життєвий шлях, який «складався не просто, бо був важким, навіть трагічним» [25, 38]. Відповідно дослідженням В.Моляко [17], еміграція прирівнюється до «катастрофи», навіть якщо вона була добровільною. Стан поета-емігранта – «духовна еміграція» (Дж.Джойс) – характеризується відчуттям своєї «інакшості» на рівні менталітету та протидією асимілятивним процесам водночас [11]. Так як людина не може залишатись байдужою до власного життя, вона переживає все, що стає складовими частинами її біографії, як трагедію, драму, комедію, фарс, мелодраму тощо [9, 317]. Для поетів «празької школи» – представником якої і була О.Лятуринська, за Н.Колесниченко-Братунь [11], творчість стає способом порятунку. Так, одна з найпопулярніших поетес «Празької поетичної школи», переживаючи різні часи, «брала пензель і малювала» [25, 69]. Цікаво те, що фахово О.Лятуринська – скульптор, що є «рідкісним явищем для представників слабкої статі» [25, 55]. Однак, спостерігаємо в її творчому доробку поряд із скульптурними портретами, зокрема Т.Г.Шевченка, виготовлення скульптурних зображень звірят, поряд з галереєю історичних постатей, зокрема українських гетьманів, відмічаємо захоплення Оксаною

лялькарством, поряд з поезією «Княжа емаль» вона створює чудові оповідання для дітей, в яких тонко передає дитячу психологію. Така, на перший погляд, полярність у творчості, інтерпретується нами, як можливість компенсації втраченої безтурботної, безумовної, ресурсної дитячої радості, як певне заспокоєння. Разом з тим, за В. Джойнсом та Й. Стюартом [8] наймолодша дитина в сім'ї може отримати повідомлення «Не дорослішай». У нас нема підстав так вважати, однак, спогади, які знаходимо у дослідженнях Г. Чернихівського, про останні відвідини О. Соловій важко хворої Лятуринської, де письменниця, уже без надії на одужання, «кинулась їй на шию з виразом скривдженої дитини» [25, 92], породжує міркування в цьому напрямку. Разом з тим, можемо відмітити і ресурсні сторони цих гіпотетичних роздумів щодо позиції письменниці, а саме можливість прийняття допомоги і піклування інших. Невлаштованість у побуті, глухота, контузія – все це могло зламати письменницю. Однак, сприяння О. Неприцького-Грановського, У. Самчука та ін. допомагають письменниці долати випробування долі.

Життєвий шлях за Т. Титаренко [22, 93] – це динамічна модель власного онтогенезу, яка час від часу рефлексується й коригується. Можемо припустити, що написання новел «Материнки» є своєрідною рефлексією життя для письменниці. Особливого значення для людини набуває криза середнього віку, яку в цей час могла переживати письменниця. Відмітимо, що цю екзистенційну кризу за екстраординарними наслідками порівнюють із кризою підліткового віку [22, 257]. Один із конструктивних способів виходу з неї, на думку О. Пурло [20], полягає у становленні авторської позиції до власного життя. Осмислюючи новелу Лятуринської «Мамурка» [16, 454-460] відмічаємо, як сценарна поведінка її героїв розкриває специфіку життєвого сценарію поетеси. Аналізуючи новелу, можна відзначити, що авторка ідентифікує себе з головним героєм – кіткою Мамуркою, яка народилася «зі своїми братами і сестрами однієї провесни на горищі» [16, 454]. У новелі

вирізняємо досить вагому рису героїні, яку можемо перенести і на письменницю: «живуча, мов кітка». Це прислів'я, з якого авторка починає свою оповідь, можна перефразувати як ціль: «Не здаватись», «Боротись», «Жити». Хоча з іншою стороною це повідомлення може звучати і як «Виживай». Поетесу часто називають поетом-борцем за свободу. З біографії відомо, що у важкі часи багато хто з рідні загинув. Оксані, не дивлячись ні на що, все ж вдалось вижити і навіть вирвати «хрестик від матері під цівкою п'ятнадцятизарядної», про що цитує Г.Чернихівський [25, 66]. У новелі читаємо це у таких рядках: «всі котенята вже поринули на дно, тільки одне все ще борсалось...» [16, 455]. І саме допомога інших часто рятувала її життя: «Діти кинулись до річки і витягли котенятко з води, коли вже воно цілком вибилось з сил і поринало» [16, 456]. У новелі відчувається сильний зв'язок з мамою, яка піклується, учить, любить. Коли котеня «перелякано» бігало від свого хвоста, «мама заборонила цю жорстоку гру» – «Від свого хвостика не втечеш» [16, 456] – можемо інтерпретувати, як повідомлення: «Слідуй своєму призначенню». І Мамурці вдається досягнути «того, на що ніхто не наважувався», за що «загинув її батько» [16, 457] – величезний сибірський котюга, що мав «злу смерть» та «гідний був того, щоб діти його поховали з усіма вояцькими почестями» [16, 458]. Мамурці вдавалось виживати, навіть тоді, коли «коти гинули в полі від холоду й холоду або дичавіли по лісах» [16, 458]. З новели дізнаємось про випадок, коли втратилась у героїні довіра до людей, яка зробила її обережною і сильнішою водночас. І як результат – «Від цієї кітки було... героїство» [16, 457], яке не всім під силу. Разом з тим, вражає відданість до рідного дому героїні, в який так прагне вона повернутись. Паралелі її життєвого сценарію та авторки твору допомагають сформулювати ще одне сценарне рішення, яке, на нашу думку, полягає в тому, щоб «вижити», «вижити для того, щоб повернутись до дому». Рядки, якими завершує письменниця свою новелу: «Домовик вартує

щастя дому» [16, 460] можемо перефразувати, як «рідний дім – це і щастя» для письменниці.

Висновки. Отже, аналізуючи життєвий та творчий шлях письменниці, зокрема її новелу «Мамурка», виділяємо два «образи» О.Лятуринської: ображену дівчинку, яка потребує піклування, та поета-борця за свободу, вольову жінку. Філософія життя, що спрямована, на нашу думку, у пізнанні світу та себе у ньому, «делікатні, витончені, з високими рисами інтелекту, інтелігентності» за відгуками образи [25, 56] свідчать про розуміння авторкою свого сенсу життя, обумовленого сформованими в дитинстві цінностями, орієнтиром яких є прийняття себе таким, як ти є («Від свого хвостика не втечеш» [16, 456]). Спрага до життя, джерелом якої є безумовна любов до рідного, стала основою становлення патріотизму письменниці. Атмосфера, в якій зростала О.Лятуринська, вербальні і невербальні повідомлення рідних позитивно вплинули на розвиток її патріотично зорієнтованого сценарію, мету якого вбачаємо у творчій самореалізації мисткині. Відомо, що патріот, уболіваючи за долю Вітчизни, переживає дієву потребу служити своїй нації [4, 202]. О.Лятуринська задовольняла цю потребу у художній та науковій творчості. І хоч письменниця майже 50 років жила в еміграції (останні 20 – в м.Міннеаполіс, США), її глибокі дослідження української міфології та етнографії свідчать про міцний зв'язок з українським народом. Її загальновідомий заповіт – спалити тіло і розвіяти на рідній землі, коли Україна стане вільною, незалежною державою є підтвердженням цього.

Перспективою подальших розвідок вбачаємо у реконструкції життєвих сценаріїв острозьких письменників-емігрантів.

Література:

1. Белявский И. Г. Историческая психология / Илья Григорьевич Белявский // науч. ред. В. Е. Давыдович ; Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова. – Одесса, 1991. – 252 с.

2. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы / Э. Берн; [пер. с англ.]. – Екатеринбург: Литур, 2001. – 576 с.

3. Богуславец Леся. Від Находки до Чернівців : враження від подорожі / Л. Богуславец // Мельборн : Баида, 1988. – 189 с.

4. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість особистості: сутність та шляхи становлення / М. Й. Боришевський // Система виховання національної самосвідомості учнів загальноосвітньої школи. – К. : Райдуга, 1999. – С. 189-219.

5. Веретюк О. Скажи мені, хто я? (Проблема національної ідентичності літератури, літературного твору та його автора) / О. Веретюк // Слово і час. – 2005. № 12. – С. 69-73.

6. Гандзілевська Г. Б. Проблема збереження національної ідентичності українців у творчій спадщині Уласа Самчука: МУРівський період / Г. Б. Гандзілевська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка» / ред. кол. : І. Д. Пасічник, Р. В. Каламаж, Л. В. Засєкіна та ін. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Вип. 30. – 142 с. – С. 39-42.

7. Горноста́й П. Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности : [монография] / П. П. Горноста́й. – К. : Интерпресс ЛТД, 2007. – 311 с.

8. Джойнс Й. Жизненные сценарии. / Й. Джойнс, В. Стюарт / [Режим доступа] <http://psylib.org.ua/books/stewj01/index.htm>

9. Киричук О.В. , Роменець В.А. Основи психології: Підручник для студ. вищих навч. закл. / О.В. Киричук, В.А. Роменець, Т.С. Кириленко, І.П. Маноха, В.М. Пискун, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко // за заг. ред.: О.В. Киричук, В. А. Роменець – 6 вид., стер. – К. : Либідь, 2006. – 632 с.

10. Климчук В. Життєвий шлях творчої особистості: принципи біографічного дослідження / В. Климчук, Я. Мойсієнко // Соц. психологія. – 2007. – № 6. – С. 32-44.
11. Колесниченко-Братунь Н. Еміграція душі, або феномен митця-емігранта в контексті українського менталітету/Н.Колесниченко-Братунь // Всесвіт. –1996. –№5 – 6. –С.162
12. Колодій О.С. Понятійна структура категорії «патріотизм» / О. С. Колодій // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2009. – № 49. – С. 71-75.
13. Комінярська І. М. Улас Самчук: alteregoIalteridem: монографія/І.М. Комінярська// Житомир: Вид. ПП «Рута»,2012. –232с.
14. Костіна Т. О. Вивчення формування життєвого сценарію у психології розвитку / Т. О. Костіна // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 2. – С.101-105. [Режим доступу]: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKPI_fpp_2010_2_18.pdf
15. Кральнок П.М. ДІОПТРА, або Дзеркало, в якому бачимо не лише себе, а й інших, подорожуючи в часі та просторі: Історико-інтелектуальний детектив. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007 – 116с. – (Сер. «Пантеон»))
16. Лятуринська О. Зібрані твори./О.Лятуринська //Торонто: Видання Організації Українок Канади, 1983. – 813 с.
17. Моляко В.А.Поэтическое восприятие человека в кризисных и экстремальных ситуациях/В.А.Моляко//Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць/За ред. В.О.Моляко. – Т.12. – Вип.7. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка,2009. – 344с.
18. Нитченко Д. Від Зінькова до Мельборну: Із хронічки мого життя / Д.Нитченко//Мельборн, Австралія: Видавництво «Байда»,1990 –с.407
19. Оксана Лятуринська(1902-1970): Життєписно- бібліографічна студія / Волинський державний ун-т ім. Лесі Українки, Кременецький

краєзнавчий музей; уклад. Г.І.Чернихівський, Н.Г. Сташенко: ред. Н.Г.Сташенко. –Луцьк: РВВ «Вежа» Волинський державний ун-т ім. Лесі Українки,2001. –92с.

20. Пурло О. Ю. Особливості психотерапії екзистенційної кризи /О. Ю. Пурло // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [за ред. С.Д. Максименка]. – Т. X. – Ч. 3. – К., 2008. – С. 400-407.

21. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості : монографія / за ред. Н.В. Чепелевої. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 276 с.

22. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 367 с.

23. Цимбалістий Б. Родина і душа народу / Б. Цимбалістий // Українська душа. – К. : МП “Фенікс”, 1992. – С. 66-96.

24. Чепалова М.-Л.А. Історико-психологічна реконструкція процесу і результату української етнопсихогенези // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПНУ/ Проблеми загальної та педагогічної психології, т. XIII, ч.5. – С. 395-401.[Режим доступу]: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pzpp/2011_13_5/395-401.pdf

25. Чернихівський Г. Оксана Лятуринська: Життя і творчість /Г.Чернихівський, В.Чернихівська//– Кременець – Тернопіль: Малий видавничий дім, 2002. – 289 с.

26. Gandzilevska G. Psychological ideas of the development of patriotism in the versed Testament of Dm. Nytchenko /Galyna Gandzilevska//Australian Journal of Scientific Research – «Adelaide University Press», 2014–No2 (6)- VOLUME III– P.111-116.I S S N: 0 0 0 4 - 9 0 2 3

27. Jean-Marie Robine. La Gestalt-therapie / Jean-Marie Robine// P.: Morisset, 1994; М.: МГИ,1998. [Режим доступу]К.:PSYLIB,2009на <http://psylib.org.ua/books/robij01/index.htm>

